

CSERI KINGA

Találkozások dialógusa

„Az Én-Te alapszót csak egész lényével mondhatja az ember. Önmagam egész lényévé koncentrálódása és összeolvadása soha nem történhet általam, és soha nem történhet nélkülem. A Te által leszek Én-né. S hogy Én-né leszek, mondom: Te. *Minden valóságos élet találkozás.*” (Buber 1991: 15. – Kiemelés tőlem – Cs. K.).

Tanulmányomban a *személyességnek*, a *találkozásnak*, a *Másik megértésének* összetartozó lét-dimenziójára szeretnék reflektálni. Gondolatmenetem a konkrét válaszok helyett inkább kérdésekre fókuszál, s az értelmezési mező nyitottsága által az önmagunkkal és a Másikkal való valódi találkozás lehetőségét hangsúlyozza. Gondolati utam közvetítésével egyrészt e találkozás lehetőségeinek feltételeit szeretném interdiszciplináris kontextus által megsejtenni; másrészt ehhez kapcsolódva azoknak az egzisztenciális változásoknak, metamorfózisoknak a felvillantására törekszem, amelyek a másik ember megértésének szükségszerű következményei lehetnek.

A jelenkor filozófiájára reflektálva megállapíthatjuk, hogy a mai kor filozófusának igazsága már nem bizonyosság, hanem plauzibilitás. Heller Ágnes ennek értelmében az izmusok alkonyaként definiálja a posztmodern szemléletet (HELLER 2000: 17), azaz az igaz vélemények demokráciájában az igazság pluralisztikus.

A fentiekben meghatározott kétely a kultúra világára is hatással volt. Nézzük például a strukturális nyelvészet álláspontját, amely szerint az egyes kultúrák sajátos, tipikus jelrendszereket alakítottak ki; ezek a jelek azonban „semmit sem jelentenek, és csupán alkotóik hiedelemrendszerét állandósítják.” (McGRATH 2002: 108) A dolgoknak tehát nincs valódi jelentésük, csupán az emberi szubjektum által meghatározott értelemről beszélhetünk. Stuart Hall a kulturális identitásról szóló tanulmányában a dekonstrukciós narratívákat vizsgálva a szubjektum decentralizációjának az elvét hangsúlyozza (HALL 1997). Derrida a fentiekkel összhangban a nyelv és az identitás összefüggéseit kutatva megállapította, hogy a jelentés látszólagos stabilitása csupán illúzió, ugyanis számos befolyásoló tényező teszi többértelművé magát a jelentést (DERRIDA 2014).

A neves francia filozófus Jean-François Lyotard szerint az első és második világháború által átélt szenvedések új ideológiáknak, eszméknak nyitottak utat, ezért ezt a kort „a nagy elbeszélésekkel szembeni bizalmatlanság” jellemzi (LYOTARD 1993: 8). A világ kizárólagos, abszolút módon való értelmezhetősége, azaz az abszolút igazság léte megkérdőjeleződik. Lyotard nézete szerint sem az Én-nek, sem a kultúrának nincs saját egysége. A tudat és a cogito már nem lehet az Én legitimációs bázisa. Következésképp a tudás fogalma kitágul, azaz tudáson már nem csupán a denotatív állítások halmazát értjük, hanem mindezen túllépve ide tartozik a lenni tudás (*savoir-faire*), az élni tudás (*savoir-vivre*), továbbá a meghallgatni tudás (*savoir-écouter*) lehetősége (LYOTARD 1993: 45).

Anélkül, hogy továbbfolytatnánk ezen irányulásokra való reflexiót, érdemes feltennünk azt a kérdést, hogy a meghallgatni tudás (vö: Lyotard), továbbá a megértés dimenziójában milyen egzisztenciális lehetőségek rejlenek a jelenkor kontextusában, abban a korban, ahol még maga a relativitás is megkérdőjelezhető.

E lehetőségeket keresve érdemes visszanyúlnunk a hermeneutikai előzményekhez. A 19. század első felében Schleiermacher a hermeneutikát a megértés és értelmezés általános elméleteként fogta fel. Úgy vélem, egyetérthetünk Schleiermacherral abban a tekintetben, hogy a megértés művészetére mindenütt szükségünk lehet, ahol a félreértés lehetősége fennáll, azaz ahol nem valószínű meg a közvetlen megértés. Az evangélikus teológus álláspontján keresztül az univerzális hermeneutika eszméjével találkozhatunk, ugyanis ahol gondolatok közvetítésével találjuk szembe magunkat, a megértés feladatunkká válik. Mindennapi meghitt beszélgetéseink során szintén hermeneutikailag járunk el, azaz a gondolatok felszíne alá hatolva annak a feltárására törekszünk, hogy a másik személyben a gondolati asszociációk milyen nézetekkel, törekvésekkel fűgnek össze (SCHLEIERMACHER 1990: 33–34).

Igy juthatunk el a pszichológiai interpretáció lényegiségéhez, amelynek segítségével képessé válhatunk arra, hogy az író alkatába minél jobban beleéljük magunkat, azaz a szerző individualitását közvetlenül felfogjuk. Következésképp a tökéletes megértés a divinatorikus áthelyeződés, gadameri kifejezéssel élve, „egy beszédaktus megfordítása, egy konstrukció utánaalkotása.” (GADAMER 1984: 143–144) A pszichológiai interpretáció által tehát divinatorikusan behelyezkedünk a szerző által kinyilvánított gondolat létrehozásának az állapotába, azaz képessé válunk a teremtő aktus utólagos megalkotására, megismétlésére. A tökéletes megértés pedig abban a gyakorlatban rejlik, miszerint az értelmezés akkor lehet a legtökéletesebb, ha a szerzőt teljesebben megértjük, mint ahogy ő saját magát értette (SCHLEIERMACHER 1990: 42).

E formula értelmének a megragadásához érdemes visszanyúlnunk Gadamer ezen irányú vizsgálódásaihoz. A hermeneutika jeles képviselője hangsúlyozta, ha jól akarjuk érteni Schleiermachert, akkor tudatában kell lennünk annak, hogy a „jobbán értés” nem jelenthet teljes identifikációt, azaz a reprodukció minden esetben különbözik a produkciótól. Sokkal inkább

Cseri Kinga

(1973, Csorna):
filozófus, magyar nyelv
és irodalom szakos
bölcész, a Széchenyi
István Egyetem egyetemi
docense.

Tudományos fokozat
(PhD): Filozófia (ELTE
Bölcsészettudományi
Kar, Filozófiatudományi
Doktori Iskola,
Hermeneutika Program)

Tanulmányok:
2003–2008.

ELTE
Bölcsészettudományi
Kar, Filozófiatudományi
Doktori Iskola,
Hermeneutika Program
PhD

1995–1999.
Miskolci Egyetem,
Bölcsészettudományi
Kar, magyar nyelv és
irodalom szak

1994–1999.
Miskolci Egyetem,
Bölcsészettudományi
Kar, filozófia szak

1991–1994.
Győr, Apáczai Csere
János Tanítóképző
Főiskola, általános
tanítói szak

Kutatási terület:
hermeneutika,
vallásfilozófia,
erkölcsfilozófia

a produkció rekonstruktív végrehajtásában ragadható meg a „jobban értés”, amelynek hatására az értelmezőben olyan dolgok is tudatosulhatnak, amelyek az alkotóban tudattalanok maradtak (GADAMER 1984: 146).

Lényegesnek tartom megjegyezni, hogy Schleiermacher univerzális hermeneutikájára reflektálva Gadamer hangsúlyozza, hogy az individualitás titkát sosem lehet teljes egészében feltárni: „Gewiß hat doch Schleiermacher – wie noch entschiedener Wilhelm von Humboldt – *die Individualität als ein nie ganz aufschließbares Geheimnis angesehen*.” (Vö: GADAMER 1990. I: 194, GADAMER 1984: 145 – Kiemelés tőlem: Cs. K.) Ugyanakkor nyomban figyelmeztet minket e tétel viszonylagosságára, ugyanis az individuum mint a megismerés látszólagos akadálya mégsem jelent minden esetben korlátot. Az érzés mint közvetlen szimpatetikus és kongeniális megértés képessé tehet minket arra, hogy átlépjünk az individuális gáton, s a megértést teljessé tegyük.

A 19–20. század fordulóján Dilthey – Schleiermacherhez kapcsolódva – a szellemtudományok általános megalapozásaként fogta fel a hermeneutikát. A megértés egyszerre jelenti számára a jelentés empatikus és egészséges megragadását. „Tisztán intellektuális folyamatok révén magyarázunk, ám a lelkiület valamennyi erejének a felfogásban való együttműködése révén értünk meg” (DILTHEY 1974: 372). Gadamer, a 20. századi hermeneutika jeles képviselője Schleiermacher, Dilthey és Heidegger hermeneutikai kiindulópontjához kapcsolódva a szokratészi-platóni dialógust, a kérdés–válasz dinamizmusát az értelmezés termékeny alapelveként tartja. A megértés már nem csupán értelmezéstechnika függvénye, ugyanis a dialógusban részt vevő felek alávetik magukat a dolog igazságának, amely által valódi közösségé formálódnak (GADAMER 1984).

A valódi közösséggé formálódás, a Másikkal való találkozás dimenziójában érdemes visszanyúlnunk a beszéd jelentőségéhez. A gadameri álláspont szerint ugyanis az idegenség megtapasztalása a beszéd révén válik lehetségessé. Az értelmezési horizontok a beszédben nem merev rendszerek, hanem a kérdés–válasz dialógusában, kiáramlásban és befogadásban ragadhatók meg. Következésképp a német filozófus koncepciójában a nyelv nem egy szilárd adottság leképezése, hanem egy közeg, amelyben a beszélgető partnerek kölcsönös szótértése megy végbe és mindig út van a megértés felé. Következésképp Gadamer filozófiai hermeneutikája a nyelvet a dialógus kontextusában értelmezi, azaz nyelv nem tétel és nem is ítélet, hanem csak annyiban van, amennyiben létezik kérdés és válasz (GADAMER 1991: 3–14). Rövid kitérő gyanánt megjegyzem, hogy Lévinas álláspontja összevethető az eddigiekkel: a francia gondolkodó nézete szerint a beszéd önmagában nem feltételezi az általánosságot és egyetemességet, hanem lehetővé teszi a közös világ igazságának létrehozása által, amely már túllép az „enyém és tiéd” izolált dimenzióján (LÉVINAS 1999: 54).

Az „enyém–tiéd” redukált létmódján túllépve, a gadameri dialógus lényegiségét szemügyre véve megállapíthatjuk, hogy az individuumnak az önmagára vonatkozó kérdésében már benne kell foglaltatnia az embertársaival való „szótértés”, megértés dimenziójának is. Talán nem túlzás azt állítanunk, hogy az embernek a világban történő önmegértése csakis a mások megértésére való törekvésében nyilvánulhat meg. A Másikkal való találkozás általi önmegértés azonban túllép a közvetlen emberi kapcsolatok dimenzióján, s a gadameri hermeneutikai művészetfilozófia dimenziójában is manifesztálódik. Méltán állíthatjuk, hogy a művészet tapasztalata hermeneutikai mozzanattá válik: azaz az emberi önértelmezés egészébe integrálódik. Mi ennek a metamorfózisnak a lényege? – tehetnénk fel joggal a kérdést. A műalkotás megértésekor egy sajátos átalakulás következik be, amely az önismeret szubjektivitásától elvezet bennünket a másik ember megértésének az igényéhez és a vele való találkozáshoz, továbbá az együttérzés felemelő megtapasztalásához. A műalkotás befogadásának átalakító hatása az alábbi sorokban összegződik: „... azt, ami van, lenni hagyni. A lenni hagyas azonban nem azt jelenti, hogy csupán megismételjük, amit már tudunk. Nem valami ismétlésélmény formájában, hanem magának a találkozásnak a hatására hagyjuk lenni azt, ami volt, annak a számára, akik vagyunk.” (GADAMER 1994: 76).

Eddigi példáink nagy része a filozófiai hermeneutika kontextusából származik. Érdemes lesz a humanisztikus pszichológia dimenziójában is kiemelni azokat a lényegi pontokat, amelyek a Másikkal való találkozás interperszonális jellegét tartják szem előtt. A humanisztikus pszichológia irányzatának a megalapítója Abraham Maslow, aki az önmegvalósítás, *önaktualizáció* terminusát hangsúlyozva az emberi szükségletek hierarchiáját dolgozza ki, amelynek a csúcára helyezi az önmegvalósítás motívumát (MASLOW 1985: 346). A szerző a konstruktív fejlődés dimenziójában az alapvető emberi jószágba vetett hitét tartja szem előtt. Az ember az egyének közti individuális különbségeken túllépve képessé válhat arra, hogy az egyetemes emberség és az emberek közti hasonlóságok tükrében létezzon (vö: WILBER 2006: 60). „A transzcendencia az emberi tudat legmagasabb és legtöbb mindent magába építő vagy egészséges szintjeire utal, amikor az ember inkább célként, mintsem eszközként viszonyul saját magához, a fontosnak tartott másokhoz, általában az emberekhez, más fajokhoz, a természethez és a világegyetemhez.” (WILBER: 2006, 62)

Gondolati előzményként érdemes vázlatosan visszanyúlnunk Junghoz. A svájci génius az emberek közti összekötő híd lényegiségét kutatva rávilágított a *kollektív tudattalan* lényegiségére, amely az öröklés által rejlik bennünk (JUNG 2011: 52). A jungi gondolat az alábbi tételben összegződik: „A kollektív tudattalan az emberi fejlődés óriási erejű szellemi öröksége, amely minden egyes agyi struktúrájában újjászületik.” (JUNG 1931: 175) Következésképp a személyes tudattalan az egyén élete folyamán elfojtott tartalmak összességét jelenti, a kollektív tudattalanban ezzel szemben az érintetlen őstermészet szól hozzánk, azaz ez a szint a tudat kritikai elve számára már nem hozzáférhető (JUNG 2011: 52).

Jung által meghatározott kollektívban tudattalan egy olyan világ képe, amely ősidők óta alakult ki a tapasztalatok a priori voltából. E képben bizonyos vonások, az *archetipusok* pontosan körvonalazódtak az idők folyamán: „Ezek uralkodnak, ezek az istenek, azaz domináns törvények és princípiumok képei, a képsorozatok általános szabályszerűségei, amelyeket a lélek újra meg újra átél.” (JUNG 1990: 175–176). A tudattalan dimenziójában elérhető legmélyebb réteg az a létsík a svájci géniusz nézete szerint, ahol az emberi lélek túllép az individuális különbségeken, azaz a lelke kitarul és beleolvad az emberiség lelkébe, az emberiség közös tudattalanjába, amely minden embert meghatároz (JUNG 1987: 57–58).

A jungi előzményekből építkezve, az individuális elkülönüléseket túlhaladva, a másik ember megértésének kontextusában Carl Rogers személyére, munkásságára megítélésünk szerint feltétlenül érdemes utalnunk. Rogers a 20. század egyik legnagyobb hatású pszichológusa volt, a humanisztikus pszichológia és a személyközpontú pedagógia egyik nagy egyénisége. Rogers terápiaja és pedagógiája a jelenben, azaz az *itt és most* állapotában zajlik, amely már nem vezethető vissza a múltba. Rogers központi hipotézise abban a gondolatban ragadható meg, hogy a Másik elfogadása és megértése saját magunkkal való találkozáshoz is elvezet. Ha a freudi előzményeket alapul vesszük, méltán állíthatjuk, hogy a *beleérés* alapvető fontosságú a másik ember megismerésében. Freudot idézve: „Az azonosulástól az utánzáson keresztül vezet az út a beleéréshez, tehát annak a mechanizmusnak a megértéséhez, mely egyáltalán lehetővé teszi, hogy állást foglalhassunk mások lelkiélete felől.” (FREUD 2016: 67) A megértés és megérzés által a saját személyiségben felidéződnek a másik érzelmei, amelynek hatására a személyiség a másikba vetíti önmagát. Mindez a metafora azonban félrevezető lehet – egyértelműen Buda Bélával –, hiszen a személyiség a saját korlátaitól nem szabadulhat meg. Következésképp nem magát éli bele a másikba, hanem a másikat vonja be önmagába, s ez a folyamat sajátos rezonanciát, sajátos ráhangolódást és együttrezgést eredményez (Vö: BUDA 2006).

A ráhangolódás és az együttrezgés hatásának egy sajátos metamorfózis lesz a következménye, amely a rogersi szemléletben autentikus jelentőséggel bír. A Másik individualitásának a megértésében ugyanis a saját egzisztenciális átalakulásom lehetősége és követelménye is implicit módon benne rejlik. Ezt tükrözik Rogers sorai: „amikor valaki megérti mások érzéseit, ez az érzés képessé teszi arra, hogy ugyanezeket az érzéseket elfogadja önmagában, és egyszer csak olyan rajta magát, hogy megváltozott” (ROGERS 2004: 47). A változás eredményeképpen az ember hatékonyabbá és integráltabbá válik. Képes lesz ugyanis arra, hogy jobban megértse önmagát, azaz saját élményei iránt befogadóvá válik és elfogadóbb attitűdöt mutat mások felé, azaz felfedezi mindazt, ami bennünket embereket a kulturális különbségek ellenére összeköt (ROGERS 2004: 68–69).

A változás, a Másikkal való találkozás fogalma központi jelentőségű Carl Rogers életművében – mint ahogy láttuk. Rogers nevéhez fűződnek az *„encounter-csoportok*, ahol az individuum kilép saját egocentrizmusának börtönéből és nyitottá válik a másikkal való találkozás interperszonális élményére (ROGERS 1970). Ebben az összefüggésben érdemes utalnunk Carl Rogers és Martin Buber gondolatvilága közti párhuzamokra, amelyek az Én-Te viszonyának hasonlóságára épülnek (vö: FRIEDMAN 1995).

Martin Buber vallásos egzisztencialista filozófussal Rogers személyes kapcsolatban volt, s vitáik során közös alaptézisüknek tartották az Én-Te kapcsolatbéli létezés prioritását, azaz létezni annyit jelent, mint kapcsolatban lenni. Megítélésünk szerint Martin Buber korunknak talán az egyik legjelentősebb és legelismerettebb zsidó gondolkodója, pedagógusa. A filozófiai-teológiai nézeteinek legfőbb lényegét az *Én és Te* című könyvében összegzi (BUBER 1991). Az említett mű véleményünk szerint nem bölcséleti értekezés, sokkal inkább megszólításként értelmezhető, személyes találkozásra szólít fel minket, azaz az interperszonalitás Én-Te alapképletének lényegiségét hangsúlyozza.

Az Én-Te alapképletének kontextusában a szerző mereven elkülöníti a világhoz való viszonyulás kétféle – egymással szembenálló – lehetőségét. A buberi gondolatot idézve: „A világ kétarcú az ember számára, amiként kétarcú az ember magatartása a világban. Az ember magatartása

kétarcú, amiként kettő az alapszó, amit kimondani képes. Az alapszók nem szavak, hanem szó-párok. Az egyik alapszó az Én–Te szó pár. A másik alapszó az Én–Az szó pár, ahol az Az helyett ő is állhat, anélkül, hogy az alapszó megváltoznék. Így hát az ember Én-je is kétarcú. Hiszen az Én–Te alapszó Énje más, mint az Én–Az alapszó Én-je.” (BUBER 1991: 5) Az Én–Az relációban az „én” csupán tapasztalása tárgyaként tekint a másik létezőre, azaz céljai elérésének eszközeként tartja számon, számára közömbös „Az”-nak degradálva. Ez a „természetadta különállás szellemi alakja” (vö: Buber 1991: 77). Az Én–Te kapcsolat azonban a valódi találkozás színtere, a kölcsönös egymás felé hajlás erőtere, amelyben az egyén önmagára eszmélve képes a másik felé való megnyílásra, azaz a buberi szóhasználatával élve: „természetadta összekapcsolódás szellemi alakja” (vö: Buber 1991: 75). Ennek azonban alapvető feltétele az, hogy az objektívizált, távolságtartó létezés feladva személyként kell viszonyba lépni a Te-vel. Következésképp a találkozásnak elengedhetetlen feltétele a *személyesség*, azaz a személyiség megnyílása a másik felé: azaz a kölcsönösség.

A fentiekben vázolt körülményeket figyelembe véve összegzésként megállapíthatjuk, hogy a metamorfózissal járó találkozások lényegiségének hangsúlyozása interdiszciplináris dimenziók által megközelíthető. Az „izmusok alkonyában” létezve Buber által meghatározott egzisztenciális tétel örökérvényű követelmény számunkra:

„A viszony – kölcsönösség. Az, akinek azt mondom: Te, hat rám, ahogy én is hatok őreá. [...] *Kifürkészhetetlenül bennefoglaltatva élünk az egyetemes kölcsönösség áramában.*”
(Buber 1991: 20–21. – *Kiemelés tőlem* – Cs. K.)

IRODALOM

- BUDA Béla 2006. Empátia – A beleélés lélektana. Urbis Könyvkiadó, Budapest
- BUBER, Martin 1991. Én és Te. Ford. Bíró Dániel. Európa Könyvkiadó, Budapest
- DERRIDA, Jacques 2014. Grammatológia. Ford. Marsó Paula. Trypotex Elektronikus Kiadó, Budapest
- DILTHEY, Wilhelm 1974. A történelmi világ felépítése a szellemtudományokban. Ford. Erdélyi Ágnes, Nyíri János Kristóf. Gondolat Kiadó, Budapest
- FRIEDMAN, Maurice 1955. Martin Buber: The Life of Dialogue. The University of Chicago Press, Chicago
- FREUD, Sigmund 2016. Bevezetés a pszichoanalízisbe. Ford. Hermann Imre. Gabo Könyvkiadó, Budapest
- GADAMER, Hans-Georg 1991/1. A nyelvek sokfélesége és a világ megértése. Ford. Egyedi András. Athenaeum. 3–14.
- GADAMER, Hans-Georg 1994. A szép aktualitása. Ford. Bonyhai Gábor. In: A szép aktualitása. Szerk. Bacsó Béla. T-Twins Kiadó, Budapest
- GADAMER, Hans-Georg 1984. Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlatja. Ford. Bonyhai Gábor. Gondolat Kiadó, Budapest (Vö: GADAMER, Hans-Georg 1990. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. In: Gesammelte Werke. 1. Band, Hermeneutik 1. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). Tübingen)
- HALL, Stuart 1997. A kulturális identitásról. In: Multikulturalizmus. Szerk. Feischmidt Margit. Osiris Kiadó, Budapest, 60–85.
- HELLER Ágnes 2000. Filozófia létezik (ma), hogy lehetséges (ma)? In: Filozófia az ezredfordulón. Szerk. Nyíri Kristóf. Aron Kiadó, Budapest, 9–25.
- JUNG, Carl Gustav 1987. Analitikus pszichológia. Ford. Vizi János. Göncöl Kiadó Kft, Budapest
- JUNG, Carl Gustav 2011. Az archetípusok és a kollektív tudattalan. Ford. Turóczi Attila. Scolar Kiadó, Budapest
- JUNG, Carl Gustav 1990. Bevezetés a tudattalan pszichológiájába. Ford. Nagy Péter. Európa Könyvkiadó, Budapest
- JUNG, Carl Gustav 1931. Seelenprobleme der Gegenwart. Rascher, Zürich
- LÉVINAS, Emmanuel 1999. Teljesség és végtelen. Ford. Tamay László. Jelenkor Kiadó, Pécs
- LYOTARD, Jean-François 1993. A posztmodern állapot. Ford. Bujalos István – Orosz László. In: A posztmodern állapot, Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai. Szerk. Bujalos István. Századvég Kiadó, Budapest, 7–143.
- MASLOW, Abraham 1985. Holisztikus dinamikus szemlélet. In: Személyiséglélektani szöveggyűjtemény. Szerk. Szakács-Kulesár. Tankönyvkiadó, Budapest
- MASLOW, Abraham, ASSAGIOLI, Roberto, WILBER, Ken 2006. Bevezetés a transzperszonális pszichológiába. Ford. Turóczi Attila. Ursis Libris Kiadó, Budapest
- McGRATH, Alister E. 2002. Bevezetés a keresztény teológiába. Ford. Zsengellér József. Osiris Kiadó, Budapest
- ROGERS, Carl 1970. Encounter Groups, Harper and Row, New York
- ROGERS, Carl 2004. Valakivé válni. A személyiség születése. Ford. Simonfalvy László. Edge 2000 Kiadó, Budapest
- SCHLEIERMACHER, Friedrich 1990. A hermeneutika fogalmáról Wolf fejtegetéseivel és Ast tankönyvével összefüggésben. Ford. Bacsó Béla. In: Filozófiai hermeneutika. Szerk. Bacsó Béla. Filozófiai oktatók Továbbképző és Információs Központja, Budapest